

Linnéuniversitetet

SOCIONOMPROGRAMMET

Tills döden eller äldreomsorgen skiljer oss åt

-En studie om äldre personers upplevelse av att separera från sin partner på grund av att han eller hon blir beviljad ett särskilt boende.

Evelina Andersson

Examensarbete 15 hp

Examinator: Jan Petersson

Vårterminen 2010

Handledare: Jessica Arvidsson

Institutionen för socialt arbete

Linneuniversitetet

Institutionen för socialt arbete

Abstract

Author: Evelina Andersson

Title: Until death or elder care do us part. On the experience of separation among elderly people whose partner is moved to a special care home. [translated title]

Supervisor: Jessica Arvidsson

Assessor: Jan Petersson

Elderly couples have a right to live together. On June 1st 2006 the Swedish government extended couples' rights, granting special consideration to elderly partners to enable them to receive care in the same home. But what happens if only one of them is eligible for care? This paper has studied how elderly couples were affected in situations where one partner was unable to continue living at home, and what measures could be taken to improve their situation. The study focused on the user's perspective and the gender perspective of grief when separating. It was based on a qualitative method through six qualitative, semi-structured interviews. The interviewees were between the ages of 72 and 88 with relationships lasting between 63 and 72 years, with one to ten years of living apart while their partner received care. The paper looked at five recent studies in the field and used the crisis and development theory of Johan Cullberg as well as Steinar Ekvik's theory of male and female grief as its theoretical framework. The results showed that all interviewees were deeply moved by the departure of their partner, and that the separation induced feelings of loneliness and guilt, but also a sense of relief. The study also showed that several of the interviewees lacked professional emotional support when separating. The expression of grief differed between men and women, which could be attributed to the expectations inherent in gender roles. All the interviewees expressed a wish to one day move back in with their partner, with some interviewees helped by a more active social life, good connections to friends and family, and the hope of one day resuming life with their spouse.

Key words: elderly, elder care, separation, qualitative approaches, grief

Innehållsförteckning

1	Problemformulering	1
1.1	Syfte och frågeställning	3
2	Tidigare forskning	4
2.1	Äldre pars upplevelse av separation	4
2.2	När ens partner flyttar till ett särskilt boende	6
2.3	Sammanfattning av den tidigare forskningen	7
3	Teori och begrepp.....	8
3.1	Kris och utveckling.....	8
3.2	När män och kvinnor sörjer olika	9
4	Metod och material.....	12
4.1	Etiska överväganden.....	12
4.2	Metodval.....	14
4.3	Urval	14
4.4	Samtalsintervjun	14
4.5	Bearbetning och Analysförfarandet.....	16
4.6	Pålitlighet och Tillförlitlighet	17
5	Resultat.....	19
5.1	Den stora förändringen	19
5.2	Ensamhet och frihet	20
5.3	Hemmets betydelse.....	22
5.4	Stödet i familj och vänner.....	23

5.5 Tills döden skiljer oss åt	24
6 Analys.....	27
6.1 Att separera från sin partner	27
6.2 Det svåra beslutet.....	27
6.3 Gifta men särbos, om att behålla relationen till sin partner	29
6.4 Att bli mer eller mindre ensam	31
6.5 Frihet kopplat till separationen	32
6.6 Det betydelsefulla hemmet	34
6.7 Att fortsatta leva	35
7 Diskussion och slutsatser	37
7.1 Diskussion	37
7.2 Slutsatser.....	39
Referenslista	41
Bilaga 1	43

1 Problemformulering

I Sydöstran den 19 juni 2009 kunde man läsa om makarna Gösta och Asta Petersson. De har efter att ha varit ett par i 72 år blivit tvungna att flytta isär, detta på grund av att Astas vårdbehov har ökat och att hon blivit beviljad ett särskilt boende. I regeringens proposition 2005/06:115 *Nationell utvecklingsplan för vård och omsorg av äldre* visas att 17 % av den svenska befolkningen idag är 65 år eller äldre. Där presenteras även att gruppen äldre i Sverige kommer att öka med 21 %, vilket även kommer att öka behovet av vård och omsorg. Sedan 1992, då Ädelreformen trädde i kraft, är det kommunens ansvar att bedriva äldrevård. ”Ett vanligt sätt att definiera ålderdom är i termer av utträde ur arbetslivet.” (Drugge 2007:87). Enligt Socialtjänstlagen (2001:453) 5kap. 4§ skall socialnämnden verka för att äldre människor får leva och bo självständigt under trygga förhållanden. Begreppet särskilt boende blev vid Ädelreformens införande ett samlingsnamn för servicehus, ålderdomshem, sjukhem, gruppboendestäder och korttidsvård (Regeringens proposition 2005/06:115). Socialnämnden skall enligt 5 kap. 5§ Socialtjänstlagen (2001:453) arbeta för att äldre människor bor i ”goda bostäder” samt inrätta bostäder för de äldre personer som är i behov av särskilt stöd. Ädelreformen bidrog till en avinstitutionisering inom äldreomsorgen. I regeringens proposition 2005/06:115 beskrivs att antalet äldre personer som bor i särskilda boendeformer minskar, då möjligheterna att få hjälp i sitt ordinära boende har ökat. Med hjälp av hemtjänst, hemsjukvård samt hjälpmedel kan allt fler äldre personer bo kvar i sitt ordinära boende.

Från och med den 1 juni 2006 stärktes äldre personers rättigheter genom att en platsgaranti erbjuds (socialstyrelsen.se). I regeringens proposition 2005/06:115 beskrivs att i fall då makar, sambor, eller registrerade partners är i behov av särskilt boende skall de om de önskar få möjligheten att bo tillsammans enligt den så kallade parbogarantin. Parbogarantin träder i kraft när båda beviljas ett särskilt boende för att de skall ha möjlighet att fortsätta leva sitt liv tillsammans. Att få fortsätta leva sitt liv tillsammans ökar möjligheterna till ett fortsatt tryggt boende. Förtydligande görs dock i det att ”samma boende” inte alltid innebär i samma rum eller lägenhet då detta kan förhindra att en god vård kan ges till de båda i paret. I de fall där endast den ena i paret beviljas särskilt boende är kommunen inte skyldiga att finna en lösning så att de bägge kan fortsätta att leva ett liv tillsammans (ibid).

Anhöriga anses ha stor betydelse för äldre personers livskvalité och utför ofta betydande insatser för den enskildes möjligheter att bo kvar i det ordinära boendet (Regeringens

proposition 2005/06:115). Detta är även något som Harrefors, Sävenstedt och Axelsson (2009) visar i sin studie, där de presenterar att alla äldre personer talade om sin partner gällande förlorad kroppsfunction och assistans. De äldre personerna upplevde att så länge de var tillsammans kunde de tackla de problem som uppstod under livets gång, vilket resulterade i att de upplevde trygghet (ibid). En äldre person som trots insatser från kommunens äldreomsorg inte upplever trygghet i sitt ordinära boende, skall erbjudas plats på särskilt boende, eller annan form av boende genom den ordinarie bostadsmarknaden (Regeringens proposition 2005/06:115). Samtidigt framkommer det att äldre personers möjligheter till en bättre anpassad bostad måste förbättras. Det innebär en trygghet för den äldre personen att veta att då situationen i det ordinära boendet förändras finns möjlighet att flytta till ett särskilt boende. Dock visar utvärderingar av äldreomsorgen under de senaste åren att fler kommuner har allt färre särskilda boenden samt att biståndsbedömningen av ansökningar gällande särskilt boende har blivit mer återhållsam (ibid).

Partiledare för Folkpartiet och regeringsföreträdare Jan Björklund och Barbro Westerholm, talesperson för äldrefrågor i samma parti, skriver den 19 november 2009 i Dagens Nyheter att äldre personer borde ha rätt att fortsätta leva ihop. Björklund och Westerholm menar vidare att parbogarantin inte räcker till då den endast blir applicerbar i fall då bägge parter i ett äktenskap/hushåll är i behov av ett särskilt boende. Björklund och Westerholm menar vidare att det innebär ett stort sorgearbete för en äldre person att behöva lämna sin livskamrat. De studier som gjorts inom området, poängterar just den mångfald av känslor som en separation av detta slag innefattar. Detta blir tydligt i Martin, Baldwin och Beans studie från 2008 då de beskriver att separationen för många äldre innebär flera känslor så som ensamhet och isolering.

Makarna Petersson, som varit tvungna att flytta isär efter ett 72 år långt förhållande, kommer således inte att garanteras en möjlighet att fortsätta att leva tillsammans. Karlshamns kommun där makarna Petersson bor är enligt parbogarantin inte skyldiga att erbjuda Gösta och Asta Petersson ett gemensamt boende, trots att parets enda önskan är att kunna fortsätta leva sitt liv tillsammans, tills döden skiljer dem åt. Problemet som vi då kan se är dels hur två äldre personer begränsas i sina möjligheter att leva tillsammans men även att de äldre personernas känslor och upplevelser kring separationen glöms bort. Vilket väcker frågan om hur de äldre

personerna påverkas av separationen. Skall verkligen deras ålderdom kunna hindra dem från att leva sitt liv tillsammans?

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med studien är att studera hur äldre personer påverkas och vad de upplever kan underlätta deras situation då deras partner blir beviljad ett särskilt boende. Fokus kommer att ligga på brukarperspektivet med särskilt intresse för genuskillnader vid sorg i samband med separation.

- Vad innebär det för äldre personer att behöva separera från sin partner på grund av att hans eller hennes vårdbehov ökar?
- Hur skiljer sig äldre mäns och kvinnors sätt att sörja i samband med en separation från sin partner?
- Vilka faktorer bidrar till att äldre personer upplever att en separation från sin partner blir hanterbar?

2 Tidigare forskning

Nedan beskrivs den tidigare forskning som jag anser har varit relevant för den aktuella studien. Att studera äldre personers upplevelse av att separera från sin partner på grund av att han eller hon flyttat till ett särskilt boende är ett relativt nytt område. Därav blir även den tidigare forskningen inom området begränsad. Flera studier som gjorts fokuserar på hemmets betydelse för äldre personer eller hur äldre personer hanterar sorg vid en partners bortgång. Men då mitt syfte inte ämnar undersöka detta har jag valt att i detta kapitel presentera den forskning som har varit intressant i förhållande till den studie jag genomfört. Den tidigare forskningen kommer således att användas för att analysera det empiriska materialet då den på ett tydligt sätt exemplifierar hur äldre personer påverkas då deras partner flyttat till ett särskilt boende. Kapitlet avslutas med en kortare sammanfattning av den tidigare forskning som presenterats där jag visar hur forskningen kommer att bli användbar i den aktuella studien.

2.1 Äldre pars upplevelse av separation

Martin, Baldwin och Bean (2008) undersökte i studien ”An exploration of spousal separation and adaptation to long-term disability: six elderly couples engaged in a horticultural programme” effekten av när ena parten av makar/sambos flyttade till ett särskilt boende. Studien genomfördes under tio veckor med en ”trädgårdsgrupp” per vecka genom semistrukturerade intervjuer. Forskarna studerade sex par, där minst en i paret tidigare hade upplevt trädgårdsarbete som stimulerande. Gruppen var utformad så att alla skulle kunna vara med att forma en trädgård. Syftet med studien var att se vad det innebär för äldre människor som levt tillsammans som makar/sambos att behöva separera. De äldre var mellan 65-89 år och hade levt tillsammans mellan 18-63 år. Hur länge den ena i paret hade bott på ett särskilt boende varierade från ett till fyra år.

Martin et.al. (2008) studie visar att många som varit tvungna att separera från sin partner upplevde social isolering innefattande en förlorad kontakt med andra människor och lågt deltagande i samhällslivet. Känslor av isolering och ensamhet gjorde det svårare att anpassa sig till de individuella och sociala omständigheterna. Många socialiserade mindre än tidigare och den i paret som inte varit tvungen att flytta skaffade sig ofta nya uppgifter och sociala kontakter där deras partner levde. Det svåraste för paren var deras relation till varandra, gällande deras förändrade roller samt kommunikationen. Att leva åtskilda ledde i vissa fall till upplevelsen av att de inte längre stod varandra så nära som de tidigare gjort. Många av paren

menade att de fick offra vissa saker för sin partner, vilket de inte ångrade, utan snarare upplevde som en länk tillbaka till deras liv tillsammans (ibid).

Harrefors, Sävenstedt och Axelsson (2009) studie ”Elderly people’s perceptions of how they want to be cared for: an interview study with healthy elderly couples in Northern Sweden” visade att om äldre personer var i behov av enklare omvårdnad hade de flesta velat bo kvar i sitt ordinära boende. Syftet med studien var enligt Harrefors et.al. (2009) att beskriva äldre personers uppfattning om hur de skulle önska att hjälp från äldreomsorgen utformades om de hade varit i behov av detta. Studien baserades på semistrukturerade intervjuer gjorda med 12 äldre par som levt tillsammans i minst fem år. Alla som deltog var 70 år och äldre och hade under studiens genomförande ingen professionell hjälp från samhället. Under intervjuerna presenterades scenarion där äldre personer skulle besvara vad som hade varit bäst om detta hände dem.

Harrefors et.al. (2009) visade att alla paren talade om sin partner när de skulle besvara frågorna gällande förlorad kroppsfunction och assistans. Både män och kvinnor poängterade att det viktigaste var att få leva så länge som möjligt tillsammans. De upplevde att så länge de var tillsammans kunde de tackla de problem som uppstod under livets gång, vilket resulterade i att de upplevde trygghet. De äldre personerna beskrev att även om de kanske inte kunde utföra vården, kunde de i alla fall vara närvarande för sin partner. Tillsammans skulle de finna lösningar på problem och många kände sig starkare tillsammans än som enskild individ. De äldre personerna beskrev att om de var i behov av omfattande hjälpinsatser önskade de att deras partner blev befriad från detta. Anledningen var att bevara deras tidigare relation samt en önskan om att deras partner skulle kunna fortsätta ha ett eget liv. Då de äldre personerna blev mycket dåliga och sjuka, var många önskan att få ett särskilt boende. Hemmet beskrevs av de äldre personerna som en plats för sociala relationer och en plats där deras relation kunde bevaras. Att behöva flytta var för många äldre personer kopplat till flertalet känslor. Känslorna handlade bland annat om att bli ensam, isolerad från vänner och partners och att vara totalt beroende av vård (ibid).

Keilman och Christiansen (2010) visar i sin studie ”Norwegian elderly less likely to live alone in the future” hur äldre personers livsförhållanden kom att påverka hur de mår såväl psykiskt som fysiskt. Keilman och Christiansen (2010) har genomfört en kvantitativ studie vars syfte är att visa på levnadsförhållanden bland äldre människor i Norge. Keilman och Christiansen

(2010) visar även att äldre personer som bor tillsammans med en partner bor hemma i den ordinära bostaden längre än vad äldre personer som lever ensamma gör.

2.2 När ens partner flyttar till ett särskilt boende

Lundh, Sandberg och Nolan (2000) och Sandberg, Lundh och Nolan (2001) genomförde 14 semistrukturerade intervjuer med äldre personer som haft sin partner boende på ett särskilt boende de senaste 6 månaderna. Studien fokuserar på parens upplevelser kring att deras partner flyttar till ett särskilt boende relaterat till att ta beslutet, att flytta samt att skapa sig kontakter med personalen som arbetar på boendet.

Lundh et.al (2000) studie "I don't have any other choice": spouses' experiences of placing a partner in a care home for older people in Sweden" och Sandberg et.al. (2001) studie "Placing a spouse in a care home: the importance of keeping" visar att äldre personer upplevde både skuld och lättnad i samband med att deras partner flyttade till ett särskilt boende. Känslor som inte uppmärksammats bland professionella i samhället eller de yrkesverksamma vid de särskilda boendena. En påfallande aspekt som visade sig under intervjuerna var de mycket begränsade förberedelserna, samt bristen på struktur vid beviljandet av ett särskilt boende. En tydlig brist var emotionellt stöd gällande den ensamhet och isolering som den partner som ej flyttar ofta upplever i samband med separationen från sin partner. Studien visade även bristen på kontinuitet, kopplat till parets möjligheter att fortsätta sin relation samt uppbyggnaden av nya kontakter till de yrkesverksamma på boendet. De äldre personerna upplevde separationen från sin partner som mycket arbetsam då de dessutom skulle skapa nya kontakter på det boende där deras partner nu bodde samt upprätthålla den relation som de tidigare haft till sin partner. För många började processen efter att de hade kämpat med att behålla sin partner i sitt ordinära boende och vanligtvis var det någon utomstående så som barn eller någon professionell i samhället som väckte funderingarna kring ett särskilt boende. När processen väl var igång fanns känslan av att den var expertdriven och den i paret som skulle ansöka om ett särskilt boende hade mycket liten del i processen. För många upplevdes det som ett svek mot sin partner. Maktlösheten som de äldre personerna upplevde vid flytten ökade tiden efter flytten, då de kände att de var utanför och att de inte kunde kontrollera situationen. De upplevde att de hade svårt att prata om sina känslor kring flytten, försökte vara positiva inför sin partner, och dolde sina känslor väl inför professionella samt familj. Att upprätthålla relationer med sin partner var för många en viktig del då det underlättade den separation som de hade varit tvungna att genomgå. Att ha bra kontakt med personalen på det boende där

partnern bor blev för många ett sätt att se till att deras partner hade det bra, för att de själva skulle kunna må bra (ibid).

2.3 Sammanfattning av den tidigare forskningen

Så låt oss se vad de ovan nämnda studierna visar samt vad de kan bidra till i denna studie. Studien som Martin et.al. (2008) har genomfört visar på känslor av ensamhet och isolering som äldre personer kan uppleva i samband med en separation från sin partner. De pekade även på att flera äldre kände sig isolerade från samhällslivet. Lundh et.al. (2000) och Sandberg et. al. (2001) demonstrerar att separationen utöver en rad negativa känslor så som skuld över att inte ha gjort tillräckligt för sin partner även kan innebära känslor av lättnad för den äldre personen. Harrefors et.al. (2009) presenterar att för många äldre personer var deras partner en viktig orsak till att de känner trygghet. Det var därför för många äldre personer i studien, en självklarhet att det var deras partner som skulle assistera dem vid förlorad kroppsfunktion. Harrefors et.al. (2009) visar även på att de äldre personerna upplevde sig starkare tillsammans än som individ. Kielman och Christiansen (2010) pekar i sin studie på hur starkt sammankopplat äldre personers hem är med deras psykiska och fysiska välbefinnande, vilket blir en intressant aspekt att studera då separationen innebär en flytt för i alla fall en i paret. En ytterligare dimension som Lundh et. al. (2000) och Sandberg et.al. (2001) pekar på är de känslor av maktlöshet som många äldre personer känner inför mötet med äldreomsorgen. Forskningen visar på äldre personers upplevelser av separationen, där en variation av känslor är inblandade. Forskningen kommer därför bli användbar för att studera äldre personers upplevelse över att behöva separera från sin partner. Då studierna ger en fingervisning om hur äldre personer påverkas och vad de kan uppleva vid separationen ger de således även en antydning om vad som kan underlätta situationen vid separationen från sin partner. Därför anser jag att studierna kommer att bli användbara för att analysera mitt empiriska material.

3 Teori och begrepp

I detta kapitel beskrivs Johan Cullbergs teori om kris och utveckling samt Steinar Ekviks teori om mäns och kvinnors sorg, som jag valt att använda mig av för att analysera mitt material.

3.1 Kris och utveckling

Cullbergs (1992) teori om kris och utveckling kommer att användas för att analysera det insamlade materialet, utifrån hur äldre personer påverkas av separationen från sin partner. Cullbergs (1992) teori kommer även att bli användbar för att undersöka hur äldre personer upplevde att situationen vid separationen från sin partner blev hanterbar. Att behöva separera från sin partner på grund av att hans eller hennes vårdbehov ökat är svårt att kategorisera som antingen en traumatisk kris eller en utvecklingskris, då kriser ibland kan vara svåra att definiera som antingen det ena eller det andra (ibid:117). I denna studie kommer kategoriseringen inte att vara i centrum, det är istället upplevelsen och känslorna kring separationen som hamnar i fokus. För att avgränsa mig, har jag valt att inte gå in på de olika faserna som Cullberg (1992) beskriver uppkommer vid kriser utan istället fokusera på de motsatspar som han presenterar. Motsatspar är ett sätt att beskriva de känslor som kriser kan innefatta, vilka endast kan beskrivas då dess motsats uttrycks då de är varandras förutsättningar (ibid:113). Motsatsparen som använts är självkänsla/självförkastelse, samhörighet/övergivenhet, meningsupplevelse/meningslöshet. Cullbergs (1992) teori och de motsatspar som han presenterar anser jag kommer att bidra till att konkretisera de äldre personernas upplevelser, för att se hur separationen påverkat deras liv och vad som gjorde deras situation hanterbar. Men teorin kommer även att användas för att se om separationen eventuellt kan innefatta fler känslor av exempelvis positivt slag för de äldre personerna, eftersom kriser kan resultera i så väl personlig utveckling som utanförskap och bitterhet (ibid:115).

Kriser

Människor genomgår kriser under hela livet. Ordet kris kommer ursprungligen från det grekiska ordet krisis och betyder avgörande förändring (Cullberg 1992:11). En psykisk kris innebär att man befinner sig i en livssituation som ens tidigare erfarenheter och reaktioner inte förstår eller psykiskt kan bemästra. Kriser brukar delas upp i traumatiska kriser och utvecklingskriser. Traumatiska kriser innefattar olycksfall, dödsfall eller uppsägning från ett arbete. Utvecklingskriser eller livskriser är de kriser som tillhör det vardagliga livet men som trots det kan vara svåra att hantera, så som att få barn eller att gå i pension (ibid:15).

Pensioneringen innebär för en del att man får en djupare relation till sin partner. För en äldre människa kan det upplevas jobbigt att man själv eller ens partner blir sjuk och att man på grund av detta behöver bo ensam (ibid:104).

Självkänsla/Självförkastelse

Självkänsla/Självförkastelse innefattar människans upplevelse av sitt eget värde och hur vi upplever att vi förverkligar våra inre mål (Cullberg 1992:113-114). Människor har olika syn på sitt eget människovärde och för en del människor är självförkastelse ett naturligare läge än självkänsla medan det kan vara tvärtom för andra. Vid kriser eller misslyckanden i livet kan självkänslan komma att ersättas av självförkastelse. Självförkastelsens uttryckssätt är skuld känslor, destruktivitet och självbestraffning (ibid:113-114).

Samhörighet/Övergivenhet

Vid en kris kan människor ha känslan av samhörighet/övergivenhet (Cullberg 1992:114). Känslan av samhörighet/övergivenhet beskriver upplevelsen av att vara eller att inte vara sedd av sin omgivning. Människor kan leva ensamma men ändå känna samhörighet med andra människor. Likaväl kan människor vara del i olika sammanhang men trots det känna känslan av övergivenhet. Övergivenhet kan vid traumatiska situationer aktualiseras genom den så kallade objektförlusten. Objektförlusten innebär att man förlorar något eller någon som hade en väsentlig funktion i ens liv. Övergivenhetens uttryckssätt är tomhet och sorg (ibid:114).

Meningsupplevelse/Meningslöshet

Meningsupplevelse/meningslöshet beskrivs som att uppleva att man existerar i en värld av sammanhang och mening (Cullberg 1992:114-115). Livet består vanligtvis av ständiga förändringar, vilket människor lär sig att behärska. Vid kriser kan känslan av kaos och meningslöshet ta över känslan av att man har en trygg bas. Frågan, varför händer detta just mig, är vanlig då människor drabbas av meningslöshet. Bitterhet och ångest är känslor som kan aktualiseras vid känslan av meningslöshet och känslan av kaos (ibid:114-115).

3.2 När män och kvinnor sörjer olika

Jag har i denna studie valt att intervjua tre kvinnor och tre män. Med hjälp av Ekviks (2006) teori om mäns och kvinnors sorg har resultaten analyserats för att se om det skiljer sig i mäns och kvinnors sätt att sörja i samband med en separation från sin partner. Jag anser att genusaspekten i studien ger en ytterligare dimension till problemet då det visar på en aspekt

som kan öka komplexiteten kring området. Teorin kommer således att bli användbar för att studera om de traditionella könsrollerna även blir tydliga då vi sörjer.

Vi sörjer varken rätt eller fel, vi sörjer olika

Pojkar och flickor har sedan länge, redan från födseln behandlats olika (Ekvik 2006: 16-17). Kläder, leksaker, leken och deras roller kommer att påverkas av om de föds som antingen pojke eller flicka. De senaste decennierna har många försökt att jämna ut dessa skillnader. Diskussioner förs kring vad i vårt beteende som är arv och vad som är inlärt från omgivningen. I leken, vilken är för barn det kanske tydligaste uttryckssättet, har pojkar och flickor olika roller. Pojkar som skall vara tuffare än flickor har vanligtvis tillgång till bilar och bollar och blir mer fysiska i sitt uttryckssätt. Flickor tyr sig mer till en vän i taget, leker mer samarbetsinriktade lekar som går ut på förtroende och att ha hemligheter med andra. Pojkar måste antagligen på grund av den mer fysiska och tävlingsinriktade leken vara starka och har ofta svårare att visa känslor än flickor. Det blir för pojkarna ett bra sätt att kontrollera känslor, men det kan även resultera i att det blir svårare att hantera sorg och problem när de blir äldre. Förväntningarna på hur pojkar respektive flickor bör vara kommer att spela in hur pojkar och flickor blir, vilket även kommer påverka att män och kvinnor sörjer olika (ibid:16-20).

Mäns och kvinnors sorg

Män och kvinnor sörjer olika men det finns även stora individuella skillnader i hur människor sörjer (Ekvik 2006:10-11). Könsrollerna har även förändrats historiskt, och män och kvinnor upplever sina könsroller olika utifrån deras personlighet. Män har genom historien framhävts som känslolösa, medan kvinnor setts som mer öppna inför såväl glädje som sorg (ibid:11-12). Kvinnors behov av att prata uppfattas vanligen som större än männens (ibid:44). Sorg beskrivs som en individuell upplevelse och vi försöker hantera vår sorg på bästa sätt. Individuella upplevelser, ålder och traditioner kan påverka hur vi hanterar sorg, men en gemensam önskan är att bli bemött med förståelse och respekt (ibid:15). Sorg ges uttryck i flera olika reaktioner och ter sig olika om vi är ensamma i vår sorg eller om vi har någon att dela den med (ibid:75). Sorgen kan å ena sidan även resultera i att vissa tänker mer än andra, medan å andra sidan andra känner mer än tänker. Skillnader i om vi väljer att vara aktiva eller passiva, kan skilja från person till person. Många blir även förvånade över den lättnad som sorgen kan innebära, vilket kan kännas skamfyllt att berätta för andra (ibid:85).

Äldre män och kvinnors möte med sorg och sjukdom

Känslor som är vanliga hos äldre män som har partner handlar vanligtvis om hur deras partner skall klara sig och de oroar sig vanligen för hur han eller hon skall reagera på den ensamhet han eller hon ställs inför (Ekvik 2006: 39-40, 43). Kvinnorna har vanligtvis ett behov av familj och vänner för att kunna samtala och bearbeta det som hänt. Kvinnorna håller sig även kvar vid känslorna längre, gärna tillsammans med andra. Till skillnad från kvinnorna söker äldre män sällan hjälp för sina känslomässiga problem men finns vanligtvis som stöd, om deras partner upplever att han eller hon behöver stöd, vilket kanske påverkas av att män vanligtvis ser sig som problemlösaren och ger hellre än tar emot hjälp från andra. Männens upplevelse att de behöver tid för sig själva och känner ett behov av lugn och ro istället för långa djupa samtal. Både män och kvinnor upplever att deras situation förenklas om de får mer kontroll över situationen genom att tillsammans planera exempelvis den vård som är aktuell. Det blir för många män enklare att förhålla sig till något konkret än bara känslor. Män deltar gärna i stora grupper där information ges. Kvinnor deltar däremot hellre i mindre grupper där de får chansen att skapa trygghet samt diskutera sin situation (ibid:39- 40, 43).

4 Metod och material

I detta kapitel presenteras de etiska överväganden som gjorts i samband med studien. Här presenteras hur jag vägt forskningskravet mot individskyddskravet, och här beskrivs även de tre forskningsetiska riktlinjer som jag har försökt förhålla mig till. Därefter beskrivs den forskningsdesign som studien utgår ifrån. Här behandlas val av metod och urval och här beskrivs även samtalsintervjuns för- och nackdelar samt förs en diskussion kring pålitlighet och tillförlitlighet.

4.1 Etiska överväganden

Jag har, då det handlar om att väga forskningskravet mot individskyddskravet, ställt mig frågan om den kunskap som studien kan ge överväger de eventuella negativa konsekvenser som de berörda i studien kan utsättas för (Vetenskapsrådet 2002:5). Samhället och dess medlemmar har möjlighet att kräva att aktuell och kvalitetsmässig forskning bedrivs, vilket kallas forskningskravet. Samtidigt har den enskilda individen rätt till skydd mot obefogad insyn exempelvis vad gäller deras liv. Detta kallas individskyddskravet och är utgångspunkten vid forskningsetiska övervägande (ibid:5). Att vända sig till brukare, i det här fallet äldre personer, som befinner sig i en utsatt situation kan öka känslan av utsatthet. Hade studien istället riktats mot att intervjua verksamma chefer eller handläggare inom äldreomsorgen hade känslan av utsatthet hos brukarna kunnat undgå, samtidigt som jag då inte fått ta del av deras värdefulla upplevelser. I studien har jag valt att fokusera på äldre personers uppfattning, detta för att undersöka mitt syfte samt för att begränsa mig. För vidare forskning hade det även varit av intresse att få höra verksamma inom äldreomsorgens perspektiv. Genom intervjuerna fick jag en känsla av att många av informanterna hade ett behov av att få prata om deras upplevelser kring separationen från deras partner. Därför anser jag att forskningskravet väger över individskyddskravet i den aktuella studien. Så även om studien inte kommer att förändra något i det stora anser jag att det varit ett mycket viktigt ämne att belysa.

För att skydda de informanter som deltagit i studien har tre principer använts som forskare bör förhålla sig till vilket innefattar att skydda deltagarnas intressen, att som forskare undvika falska förespeglningar och oriktiga framställningar samt att deltagarna skall ge informerat samtycke (Denscombe 2009:193-198).

Att skydda deltagarnas intresse innebär att se till att deltagarna i undersökningen inte utsätts för fysisk eller psykisk skada. Undersökningar som leder till trauma eller stress anses oetiska.

Som forskare kan jag aldrig veta vad den aktuella studien och dess frågor framkallar för känslouttryck hos informanten. Dock kan jag fundera kring vilken situation informanterna befinner sig i genom att formulera frågorna på ett respektfullt sätt samt vara lyhörd. Informanterna har haft möjlighet att ta kontakt med mig efter intervjuerna om de önskat komplettera några uppgifter, detta då en intervju kan starta många processer. Informanten skall inte heller lida skada på grund av lämnandet av information som sker under studien (Denscombe 2009:195). Därför har informationen som informanterna lämnat under intervjun transkriberats och inga namn eller andra uppgifter har presenterats.

För att undvika falska förespeglningar och oriktiga framställningar skall forskaren ha ett ärligt och respektfullt arbetssätt (Denscombe 2009:196). I den aktuella studien har detta tillämpats genom att intervjuerna spelades in med bandspelare. Det har även beaktats genom att jag som forskare har haft en ambition att visa respekt gentemot de informanter som deltagit i studien. Detta genom att ge tydlig information samt en strävan om det är deras berättelser som kommer fram i studien samt genom att jag givit dem möjligheten att ställa frågor både före, under, och efter intervjun.

I den aktuella studien har jag även tillämpat informerat samtycke och konfidentialitet för att informanterna skall känna trygghet inför intervjusituationen. Dessa är två områden vid intervjuer som ofta diskuteras i etiska riktlinjer för forskare (Kvale 1997:107-110). Informerat samtycke innebär bland annat att informera de personer som intervjuas om det allmänna syftet med undersökningen och att informanterna får information om vem som kommer få tillgång till intervjun (ibid:107). I den aktuella studien innebär det att informanterna redan vid första telefonkontakten fick reda på studiens syfte och att samma information gavs även vid intervjuns start. Jag har även talat om för informanterna att detta är en uppsats som jag skriver genom min utbildning och att den kommer att läsas av flera vid mitt universitet och även publiceras på universitetsbibliotekets hemsida, vilket alla informanterna godkände. Vid publicering av text som kan kännas igen av andra måste informanterna godkänna att informationen publiceras (Kvale 1997:109). Vid början av varje intervju beskrev jag att informanternas medverkan är anonym och att inga namn eller andra uppgifter som kan härleda informationen till dem kommer att presenteras i materialet, detta då konfidentialitet, vilket innebär att skydda informanternas namn samt identitet, är ett mycket viktigt inslag vid användandet av intervjuer (Kvale 1997:109).

4.2 Metodval

I denna studie har jag valt att arbeta utifrån en kvalitativ ansats. Anledningen till detta är att jag i den aktuella studien ville få möjlighet att skapa förståelse och finna en djupare bild kring ämnet som studerats och strävan inte varit att finna generell förståelse (Holme och Solvang 1997:92). Detta för att ambitionen i studien har varit att lyfta fram hur de äldre påverkas och upplever separationen efter det att deras partner flyttat till ett särskilt boende. Vilket har gjort att jag har varit intresserad av hur människor resonerar, reagerar och målet har varit att förstå och hitta varierade mönster vilket gjort att jag valt en kvalitativ metod (Trost 1997:15-16). För att besvara studiens syfte har jag velat samla in rik djup och äkta data, vilket kännetecknar kvalitativ data (Robson 2002:455).

En stor medvetenhet har funnits om att jag som forskare inte helt kan bortse från de erfarenheter jag har. Detta då i stort sett all insamlad data präglas av vem som samlat in den (Alvesson och Deetz 2000:127). Genom praktik och vikariat inom äldreomsorgen har jag skaffat mig erfarenheter som kommer att påverka min förförståelse. Min målsättning har därför varit att jag har velat vara öppen inför den kunskap som inhämtats under studien då jag inte har velat begränsas av detta. Ambitionen har därför varit att förhålla mig kritisk till min egna förförståelse, detta har jag arbetat med genom att vara nyfiken inför att revidera den kunskap som jag besitter.

4.3 Urval

Sex intervjuer har genomförts med tre kvinnor och tre män. Urvalsgruppen har bestått av äldre personer vars partner flyttat till ett särskilt boende. Jag har valt att inte sätta en bestämd ålder för urvalsgruppen, då ålder inte har varit det viktiga i denna studie. Informanterna är dock över 65 år, detta för att det är den ålder då man enligt socialtjänstlagen kan få hjälp från äldreomsorgen. För att finna informanter har jag använt mig av de kontakter jag skapat inom äldreomsorgen genom min praktik samt genom tidigare vikariat. I studien har jag valt att använda mig av ett subjektivt urval, vilket innebär att urvalsgruppen handplockas för att passa undersökningen (Denscombe 2009:37).

4.4 Samtalsintervjun

Denna studie är baserad på kvalitativa, semistrukturerade intervjuer. För att informanterna skall känna sig trygga krävs det av intervjuaren att en god tillåtande atmosfär byggs upp (Kvale 1997:118). Detta har uppnåtts på flera sätt, dels genom en flexibel intervjuform,

tydlighet med att informanternas medverkan är anonym samt genom användning av bandinspelning under intervjuerna. Det är av vikt för forskaren att vid val av metod välja den som är mest lämpad för uppgiften. Intervjuer var den metod som var bäst för studien då den ger möjlighet att gå på djupet och fånga upplevelser och för att den är lämplig när man studerar komplexa subtila fenomen (ibid:232,184). Metoden har givit mig möjlighet att fånga människors åsikter, uppfattningar, känslor och erfarenheter. Detta då de informanter som deltog i studien uppskattade det personliga mötet och den pratstund som det medförde.

Den semistrukturerade intervjun anser jag har varit ett hjälpmedel för att få en tydligare struktur än vad till exempel en öppen intervju hade bidragit med då jag som forskare hade viss möjlighet att styra samtalet om det gled utanför ramarna. Detta då den semistrukturerade intervjun kännetecknas av att det är intervjuaren som har bestämt vilka områden som skall behandlas, samt väljer valet av frågor och vilket omfång olika områden får, vilket bidrar till att intervjuaren till stor del kommer att styra informanten i de svar han eller hon ger (Robson 2002:276). Genom att använda mig av olika knep så som att hjälpa till att plocka upp trådar då informanten tystnade, styra informanten tillbaka på ”rätt spår” eller driva på informanten att berätta mer om ett ämne bidrog till att jag kunde få informanten att berätta mycket om det område som jag var speciellt intresserad av (ibid:276).

Inför intervjuerna skapades en intervjuguide som använts vid alla intervjutillfällena med utgångspunkt att den skall vara ett bra underlag för givande diskussioner kring ämnet. Inför varje intervju tog jag kontakt med informanterna via telefon och presenterade studien, samt informerade om att deras medverkan är anonym. Informanternas namn, telefonnummer samt information om deras eventuella intresse hade jag fått genom att kontakta en enhetschef och en anhörigkonsulent inom äldreomsorgen. Intervjuerna som genomförts har alla pågått cirka 40 minuter. Informanterna fick vid intervjuens början veta bakgrunden till studien samt dess syfte. Intervjuerna inleddes med enklare frågor för att få informanten att känna sig avslappnad, då vissa informanter till en början kan känna sig obekväma när bandinspelning pågår. Intervjuerna genomfördes i de äldres hem, detta då alla de äldre har önskat det och målet har varit att de skall känna sig så bekväma som möjligt för att en trygg, tillåtande atmosfär skall kunna byggas upp. Jag har haft som ambition att vara öppen för att genomföra intervjuerna på en mer allmän plats. Informanterna hade möjlighet att ställa frågor före, under och efter intervjun. Alla informanterna gav mig tillåtelse att använda bandspelare under

intervjuerna. Bandinspelningar höjer den interna validiteten då de återger informanternas hela svar och på så vis hjälper till att minska risken för att det är forskarens egna sammanfattningar som utgör materialet (Jacobsson 2008:172).

4.5 Bearbetning och Analysförfarandet

Efter insamlandet av data transkriberades alla intervjuer. Forskarens tolkningar av materialet blir mer sanningsenliga om de utgår från transkriberat material (Jacobsson 2008:172). Inga tekniska problem uppstod under intervjuerna vilket bidrog till att alla inspelningar var av god kvalitet. Vid transkriberingarna har informanterna fått fiktiva namn där kvinnor fått namn på bokstaven K och männen fått namn på bokstaven M. Namn på andra personer eller på särskilda boenden som informanterna lämnat under intervjun kommer inte att presenteras i materialet, utan endast benämnas som exempelvis läkaren, biståndshandläggaren eller boendet. Allt för att undvika att informationen kan härledas till informanten.

Under studiens gång har Johan Cullbergs teori samt Steinar Ekviks teori fungerat som ett teoretiskt ramverk. Jag har valt att fokusera på de motsatspar som Cullberg (1992) presenterar vilka är självkänsla/ självförkastelse, samhörighet/övergivenhet och meningsupplevelse/meningslöshet. Självkänsla/Självförkastelse innefattar människans upplevelse av att förverkliga sina inre mål. Känslan av samhörighet/övergivenhet beskriver upplevelsen av att vara eller inte vara sedd av sin omgivning. Meningsupplevelse/meningslöshet beskrivs som att uppleva att man existerar eller inte existerar i en värld av sammanhang och mening (ibid:114-115). Cullbergs (1992) teori anser jag dels konkretiserar de äldre personernas upplevelser men har även varit användbar för att se om en separation av detta slag kan innebära en variation av känslor, inte bara av negativt slag. Jag har valt att intervjua tre kvinnor och tre män för att sedan analysera mitt material utifrån Ekviks (2006) teori om män och kvinnors sorg, detta för att se om de traditionella könsrollerna är tydliga även då vi sörjer.

Resultatet växte fram genom informanternas berättelser. Resultatet kom sedan att ligga till grund för den analys som jag gjort, men där kopplas det teoretiska ramverket som jag haft under studiens gång på och informanternas berättelser ställs mot tidigare forskning samt de teorier som varit aktuella i studien. Analysen av denna studie utgår således från det transkriberade mötet mellan det empiriska materialet, det teoretiska ramverket samt den tidigare forskningen på fältet. Inledningsvis lästes de transkriberade intervjuerna igenom utan

att ha några direkta underteman i siktet. Det har genom hela studien, och framförallt i analysarbetet, funnits en stor medvetenhet från min sida om vad min förförståelse kan ha för påverkan på det som uppmärksammas och poängterats. Detta då jag har erfarenheter sedan tidigare inom området, vilket kan ha påverkat den syn jag har på äldreomsorgen. Därefter har jag försökt förhålla mig till den teoretiska begreppsram samt den tidigare forskning som varit aktuell. Detta har jag gjort genom att kategorisera, tematisera och koda materialet för att sedan jämföra med den teoretiska begreppsram samt tidigare forskning som varit centrala i studien. Då studien har ett genusperspektiv har jag även valt att jämföra mäns och kvinnors uppfattningar, för att se om det finns skillnader eller likheter i deras sätt att sörja vid en separation. Genom analysen har jag haft ett kritiskt förhållningssätt till det som sagts, detta genom att försöka förhålla mig kritiskt till det som informanterna berättat men även till den tidigare forskning samt de teorier som presenteras i studien. Jag har genom detta försökt tolka och se hur litteraturen inom området förhåller sig till informanternas upplevelser och berättelser. Ambitionen har även varit att förhålla mig kritiskt till den förförståelse jag själv besitter.

4.6 Pålitlighet och Tillförlitlighet

Begreppen validitet och reliabilitet anses inte alltid tillämpbara vid val av kvalitativ metod, då dessa vanligtvis kopplas till en kvantitativ metod (Jacobsson: 2008:165). Validitet (pålitlighet) innebär att studien mäter det som den avser att mäta. Reliabilitet (tillförlitlighet) syftar på hur forskaren mäter det som skall mätas i den aktuella studien. Trots att vissa forskare menar att validitet och reliabilitet inte blir applicerbart i studier med en kvalitativ metod, är det av stor vikt att diskutera forskningens kvalitet och trovärdighet (ibid:165). Därför har jag genom studiens gång försökt fundera på vad som kan påverka studiens pålitlighet och tillförlitlighet. Den information som informanten delgett under intervjun kan komma att påverkas av intervjusituationen. Det blev därför viktigt för mig att fundera över hur kontexten samt språkbruket påverkat de svar som informanterna lämnade. Vid genomförandet av intervjuguiden lades ett stort arbete ner kring att fundera på hur frågorna är formulerade och informanterna har fått möjlighet att välja var de vill att intervjun skall genomföras. Informanten kan också påverkas av hur de upplever den person som ställer frågorna under en intervju (Denscombe 2009:244). Detta kallas för intervjuareffekten vilket påverkar innehållet samt ärligheten i informanternas svar (ibid:244). Därför fanns det inför intervjuerna funderingar från min sida hur jag som intervjuare skulle komma att påverka situationen och

de svar som informanterna gav, samt hur ålderskillnad, kön och etnicitet påverkade insamlandet av data (Denscombe 2009:246). Allt detta har varit viktigt då det insamlade materialet till syvende och sist blir till genom ett samspel mellan intervjuaren och informanten (Jacobsson 2008:171). Därför försökte jag lyssna mer än att prata, visa intresse, ställa tydliga frågor samt försöka minska risken för att ställa frågor som fick informanten att ge ett ”korrekt” svar, detta då mitt syfte har varit att fånga de äldre personernas upplevelse.

Jag hade inför intervjuerna en uppfattning om att informanterna kanske skulle uppleva att jag inte förstod vad de varit med om då jag inte har samma livserfarenhet, och att det därför skulle kännas främmande att dela med sig av sina erfarenheter då det är något personligt och privat. Jag tyckte mig dock inte se detta, kanske för att det är flera faktorer som kommer att vara avgörande för om intervjuaren och informanten förstår varandra eller ej. Ålder kan ha mindre betydelse om den som intervjuar själv har erfarenheter av separation på nära håll. Upplevelsen var också att många av informanterna hade ett behov av att få prata av sig och att det för många kanske var första gången någon hade frågat om deras upplevelse kring separationen från sin partner.

5 Resultat

Nedan presenteras resultatet av de sex intervjuer som genomförts inom ramen för studien. Resultatet kommer att presenteras utifrån informanternas berättelse och kommer sedan att ligga till grund för den analys som jag presenterar i kapitlet som följer. Informanterna som deltog i studien var mellan 72 och 88 år och hade levt tillsammans med sin partner mellan 63 och 72 år. Hur länge den ena i paret har bott på ett särskilt boende varierade från ett till tio år.

5.1 Den stora förändringen

För att rikta intervjuerna mot det som jag verkligen är intresserad av; äldre personers upplevelser kring att deras partner flyttat till ett särskilt boende, ombads informanterna att säga något om hur de uppfattade separationen från deras partner. På frågan om vad det inneburit för informanten att deras partner flyttat till ett särskilt boende blev svaret; att separationen från partnern kommit att leda till en stor förändring i deras liv. Alla hade kämpat länge för att kunna fortsätta bo tillsammans.

Mitt liv förändrades den dagen min fru var med om olyckan. Hon hade alltid varit en mycket aktiv person som var djupt engagerad i barn och barnbarn. Jag kämpade på för att hon skulle kunna få bo kvar hemma. Men det var jobbigt, allt jag ville var att hon skulle kunna bo kvar. Men när hon blev sämre, och behövde allt mer hjälp på natten, kände jag att mina krafter tog slut. (Malte)

För flera av informanterna var just själva beslutet om att deras partner skulle flytta mycket jobbigt att ta. Kajsa, vars partner hade kunnat vara med och fatta beslutet att flytta, upplevde känslor av lättnad, trots det svåra beslutet. Manne har andra erfarenheter. ”Hon glömmer, det är det som gör det så svårt, hon glömmer, så jag var tvungen att nästan fatta beslutet över huvudet på henne. Åh, ja det var svårt. Jag blir ledsen bara av att berätta det för dig. (Manne)”

För att få en beskrivning av vad förändringen hade inneburit ställdes frågan hur deras relation till partnern hade förändrats. Ingen av de tre kvinnorna som deltog i studien upplevde att deras relation till sin partner förändrats, till skillnad från männen som alla upplevde att deras relation till sin partner förändrats efter separationen. En av männen, Manne, beskrev att han och hans partners relation förändrades sedan hans partner flyttade till ett särskilt boende, men att relationen redan hade förändrats i och med att de fick hjälp från hemtjänst. Karin, som inte hade hemtjänst under tiden hennes partner bodde i deras gemensamma bostad, upplevde att

relationen till hennes partner var densamma. Karin, vars partner insjuknat tidigt i livet, beskrev att hon och hennes partner brukade fråga sig: varför händer detta just oss? Karin minns en kvinna som fick samma diagnos som hennes partner och blev helt personlighetsförändrad. Trots att hennes partner är sjuk är hon glad att de fortfarande har samma relation till varandra som de alltid haft. Karin menade att trots att deras liv förändrades, var han fortfarande samma person som han alltid varit, något hon var mycket tacksam för. Beskrivningen av den tid som fortlöpte efter flytten, innehåller dock genomgående en upplevelse av att rutiner, roller och fritidsaktiviteter förändrades för informanterna.

5.2 Ensamhet och frihet

Jag ställde under intervjuerna frågor kring ensamhet till informanterna. Alla som deltog i studien upplevde ensamhet eller tomhet efter det att deras partner hade flyttat till ett särskilt boende. Det fanns dock en, Kristina, som beskrev att hon förvisso kände ett stort tomrum sedan hennes partner flyttat, men att hon inte känner sig ensam då hon har vänner och social samvaro. För många var ensamheten en känsla som de tidigare inte hade upplevt. Manfred beskrev att han inte kände igen sig själv då han kände sig sorgsen och ibland grät. Det var känslor han inte var van vid att känna. ”Jag var sorgsen länge. Kände inte igen mig själv. Blev ledsen, grät, men inte inför folk, nej! Det där var något jag såg som en privat sak, något jag själv var tvungen att hantera. (Manfred)”

Till skillnad från Manfred beskrev Manne ett annat sätt att bearbeta det som hänt, han berättade att både han och hans partner vill tänka på den dagen som är, och inte fokusera på allt det jobbiga. Manne beskrev att han upplever att han och hans partner på så vis har stöd i varandra. Även Karin beskrev hur ensamheten tog sig i uttryck efter det att hennes partner flyttat till ett särskilt boende. ”Klart jag kände mig ensam. När han bodde hemma så hade man ju alltid familjen. När man hade sina barn var man aldrig ensam, jag var aldrig ensam för jag hade honom och jag hade mina söner. (Karin)”

Ensamheten bottnade för många i en sorg över separationen från sin partner. När kampen om att fortsätta leva ett liv tillsammans var över, kvarstod ett tomrum som många gånger var svårt att förstå och behärska. ”Jag har förlorat min livskamrat, mitt livs kärlek, som jag delat allt med. (Manfred)”

För Karin väckte ensamheten frågor om hon förtjänade att vara ensam på grund av sitt utseende och/eller personlighet. Karin känner sig ensam, hon har efter att ha flyttat flera gånger bosatt sig i den by som en av hennes söner bor i. Karin upplever dock inte att människorna i byn släpper in nya människor, utan att de istället sluter sig i de umgängeskretsar som de alltid haft. Karin funderar kring om det är hon som är den bidragande orsaken, om hon ser tråkig ut eller inte är så trevlig att umgås med. Karin berättade att hon saknar sitt umgänge som hon hade tiden innan hennes partner blev sjuk. Även Kajsa beskrev en stor ensamhet efter det att hennes partner flyttat, hon beskrev även en hopplöshet inför att vara gammal. ”Man har inget liv när man är gammal, nej det har man verkligen inte. (Kajsa)”

Flytten innebar inte bara tomhet och ensamhet utan upplevdes för en del även som en frihet. Återigen kunde de träffa vänner, äta lunch utanför hemmet eller ägna sig åt fritidsaktiviteter. Kajsa som upplevde att man inte har något liv när man blir gammal, beskrev samtidigt en frihet som uppstod i samband med att hennes partner flyttade till ett särskilt boende. ”Innan flytten kunde jag inte gå iväg, jag kunde knappt gå och handla, jag hade ingen direkt frihet. Så trots att jag blev mer ensam, var det som en slags frihet, det blev en lättnad. (Kajsa)”

Friheten var samtidigt kopplad till känslor av skuld och en rädsla att inte ha gjort tillräckligt för sin partner. Både Kristina och Malte har upplevt detta. Kristina vars partner flyttade till ett särskilt boende efter det att hon själv blivit sjuk och hamnat på sjukhus under en period, berättar att hon tror att hennes partner fortfarande hade bott kvar hemma om hon inte hade blivit sjuk. Även Malte känner skuld över att hans partner flyttat till ett särskilt boende. ”Jag blev mer ensam, det var jobbigt, ibland kände jag skuld över att jag kanske borde ha orkat mer för hennes skull. (Malte)”

Jag valde även att ställa frågor kring informanternas fritid och annat i livet som förändrats i positiv eller negativ riktning. För alla informanterna blev fritidsaktiviteter – vare sig det handlade om vävning, lunch med vänner, eller promenader – ett sätt att fortsätta leva och för att få dagarna att gå.

Jag började socialisera mig mer, för att få dagarna att gå promenerade jag långa rundor i samhället och lärde på så vis känna andra gubbar och gummor där i kring. Vi började gå ut

och äta på ett värdshus som serverade lunch varje dag, vi satt där och pratade och hade det trevligt. (Malte)

5.3 Hemmets betydelse

För att få en känsla av vad hemmet hade för betydelse för informanterna ställde jag ett par frågor kring om de själva flyttat, om de bor nära sin partner och i sådana fall hur deras sysslor i hem och hushåll har förändrats. Alla informanterna beskrev hemmets betydelse för deras liv. Många känslor var kopplade till det hem som de hade bott i tillsammans, där deras barn vuxit upp och de hade levt sina liv ihop. Även om många av informanterna beskrev att de var nöjda med deras partners nya boende, hade flera av informanterna en önskan om att få fortsätta att leva sitt liv tillsammans. Flera av informanterna beskrev att då deras partner flyttat startade en ny tid i deras liv och flera hade efter det att deras partner flyttat till ett särskilt boende valt att flytta från deras gemensamma bostad. Den gemensamma bostaden upplevdes av vissa informanter som en avslutad del i deras liv.

Då hemmet hade en särskild betydelse för alla informanterna i studien blev även det särskilda boende, som deras partner flyttade till betydelsefullt. Kristina och Kajsa beskrev en lättnad över att deras partners trivs på sitt boende. Kajsa som beskrev att hon ofta besöker sin partner berättade att hon känner att hon kan åka ifrån sin partner och veta att han har det bra, vilket hon upplever som en lättnad. Alla informanterna beskrev att boendets plats, personal och i vissa fall även den omvårdnad som utfördes var av stor vikt. För många blev den avgörande orsaken till flytten att boendet är beläget på nära avstånd från den plats där de tidigare bott eller nu bor. Några informanter flyttade själva för att kunna vara närmare sin partner.

Det som gjorde det enklare, ja eller nästan det som var avgörande för mig att fatta beslutet var att hon fick bo i samma by, så att jag bara kan promenera bort. Annars vet jag inte om jag hade gått med på det, vet inte om mitt hjärta hade klarat av att svika henne. (Manne)

Informanterna fick frågan om vad som hade underlättat deras situation då partnern flyttat till ett särskilt boende. Detta då jag ville undersöka om eventuella aktiviteter på det särskilda boendet kunde bidra till att situationen blev hanterbar efter flytten. Upplevelsen var för många att de aktiviteter som olika särskilda boenden erbjöd gällande exempelvis gemensamma luncher eller möjlighet till att sova över, upplevdes mindre viktigt. Det var istället tryggheten som informanterna fann viktigast. För både Malte och Kajsa var aktiviteter som anordnades på det särskilda boende som deras partners nu bodde på mindre viktiga. För Kajsa har flytten

inneburit att hon nu hade kunnat börja ägna sig åt sådana fritidsaktiviteter som hon själv uppskattade. Även för Malte var aktiviteterna mindre viktiga, han saknade istället någonting annat. ”Det hade varit fint att kunna vara med på gemensamma aktiviteter men jag hade bara velat ha henne nära. (Malte)”

Till skillnad från Malte och Kajsa har Kristina en annan syn på de gemensamma aktiviteter som anordnas. Kristina, som är en av få informanter som beskrev att hon besöker sin partner varje dag, upplever aktiviteterna på det särskilda boende där hennes partner nu bor som mycket trevliga. Hon beskriver med glädje hur de kan delta i rullstolsdans och tidningsläsning, för henne blir aktiviteterna ett sätt att umgås. Även om Kristina kan uppleva det frustrerande vissa dagar att de inte kan bo tillsammans, är hon nöjd med de gemensamma aktiviteter som hålls på dagtid. Hon har dock inget behov av att sova över hos sin partner då hon upplever det skönt att få komma hem och vila, något som även Karin beskrev. Kristina började från det att hennes partner flyttat till ett särskilt boende att besöka honom dagligen. Innan hon åker hem varje dag hjälper hon även honom med nattbestyren. Hon upplever att det särskilda boende som han bor på är mycket bra, men att personalen har allt för mycket att göra för att hinna med. Hon fortsätter därför att sköta sin partner, trots att han flyttat.

För alla män i studien kom sysslorna i hem och hushåll att förändras efter att deras partners flyttat. De blev tvungna att sköta allt som partnern tidigare skött, vilket var en ny upplevelse.

Det var alltid varit min fru som har skött om hemmet, vi tillhör ju inte den moderna generationen. Jag kunde knappt ingenting, hade aldrig behövt laga mat eller stryka en skjorta. När hon flyttade var jag tvungen att lära mig på nytt. (Manfred)

5.4 Stödet i familj och vänner

Alla som deltog i studien hade barn och en mer eller mindre aktiv relation till dessa, detta framkom under intervjuerna då jag ställde frågor kring relationen till familj och vänner. För dem som hade haft en god relation med barn och familj kom denna kontakt att vara en god hjälp vid separationen från partnern. De blev för många ett sätt att hitta glädjeämnen i livet samtidigt som de även påminde om hur fort åren går. ”Och så hade jag mina barn och barnbarn. Flera gånger i veckan besökte jag dem, de bodde nära och jag kunde alltid komma över dit. Läs tidningen, prata eller äta en bit mat. (Malte)”

Malte, Manfred och Kajsa beskrev alla hur viktiga deras barn är i deras liv. De beskrev alla att deras barn förvisso har ett eget liv nu, men att de fortfarande har en nära relation som betyder mycket. För Manne är relationen annorlunda, då hans son inte längre bor i samma stad, och de enbart ses på helger och under sommaren.

Barnen hade även i vissa fall varit de som tagit upp möjligheten om en flytt till ett särskilt boende. Kristina beskrev att hennes barn varit inne på att deras pappa skulle flytta till ett särskilt boende en längre tid. ”De sa, mamma du kan inte orka längre, för då dör du och då är det ju kört och då måste i alla fall pappa flytta. (Kristina)” För Kajsa var det demenssjuusköterskan som först tog upp flytten på tal. I vissa fall var även barnen den drivande faktorn vad gällde att den gemensamma bostaden ersattes med en mindre bostad till den i paret som inte flyttade till ett särskilt boende. Detta är något som Manfred beskrev, då det var hans barn som upplevde att den gemensamma bostaden nu blivit för stor sedan hans partner flyttade. Flera av informanterna, bland annat Manfred och Malte, beskrev att de inte ville vara en last för sina barn.

På frågan om relationen till familjen förändrades efter att deras partner flyttat var det väldigt få av informanterna som beskrev att deras relation förändrats. Manfred beskriver dock andra känslor. Han menar att familjen förändrats och att det är vid högtider så som julen som det märks mest. Manfred beskrev vidare att han alltid haft en god relation till sina barn, men att det just vid sådana högtider inte blir riktigt samma sak som det var förut.

5.5 Tills döden skiljer oss åt

Genomgående vid intervjuerna var att alla informanter som deltog i studien upplevde att separationen från deras partner var något arbetsamt. För många av informanterna handlade det om att ställa upp för varandra, och att kämpa för varandras skull. De hade levt ett långt liv tillsammans och saknaden blev stor.

Ja, jag hade velat att vi hade kunnat fortsätta bo tillsammans. Vi behöver varandra. Hon behöver mig, trots att jag inte kan göra något för att ta bort cancern. Och jag behöver henne, ja, oj vad jag behöver henne. (Manfred)

Flera av informanterna brukade utföra alla sysslorna på egen hand, i vissa fall utan hjälp från hemtjänst. Till skillnad från männen hade ingen utav kvinnorna hjälp från hemtjänst, trots de

omfattande vård- och omsorgsbehov deras partners hade. Kristina berättar att hon vårdade sin make i elva år utan hjälp från hemtjänst.

Det blev tydligt under intervjuerna att flertalet av informanterna kände sig åsidosatta vid processen då deras partner flyttade. Många upplevde att de inte hade kontroll över situationen. Manfred beskrev att han upplevde flytten som en snabb process där han tappade kontrollen över situationen och att ingen såg honom, som om han inte fanns. Till skillnad från Manfred, beskrev Kajsa att hon upplevde att hon fått mycket god kontakt med biståndshandläggarna på kommunens äldreomsorg och att hon uppskattade att de kontinuerligt höll kontakten med henne under processen. Emotionellt stöd kring det som hänt saknade flera av informanterna, då de upplevde att de praktiska göromålen gick att bemästra medan känslor av sorg och ensamhet var svårare att hantera på egen hand.

Jag kände nog inte att jag fick så mycket hjälp, jag behövde ju inte praktisk hjälp från någon, vi har aldrig haft hemtjänst eller så, men det var ingen som hjälpte mig att fylla det tomrum som han lämnade i och med flytten. Jag hade i och med att jag var så pigg inte velat flytta med, jag behövde någonting annat. (Karin)

På frågan om informanterna önskade ha en möjlighet att försäkras en plats på eller intill samma boende i form av exempelvis servicehuslägenhet hade alla en önskan om att de någon gång skulle få fortsätta att leva sitt liv tillsammans. De vill, när de nu blivit sämre själva eller när de blir sämre, kunna garanteras en plats på det särskilda boende där deras partner nu bor. ”Nej inte då, då ville jag inte flytta. Men nu skulle jag vilja, men inte då, jag ville fortsätta leva, det är min största sorg att hon inte kunde vara där och dela livet med mig. (Malte)”

Frågan väckte även andra känslor. Flera av informanterna, bland annat Malte och Manne upplevde en hopplöshet över att de, även om deras hälsa försämrats, visste att de inte skulle kunna få plats på samma boende som deras partner. ”Ja men jag vet att jag aldrig skulle kunna få en plats där hon bor nu, de har sagt det, kvinnan från äldreomsorgen, att jag är för pigg för att kunna få bo där, det grämer mig och hugger i mitt hjärta. (Manne)”

Kajsa beskrev att hon trodde att hennes partner skulle ha svårt att förstå att det inte är de själva som bestämmer om de vill bo på samma särskilda boende, utan att det krävs ett biståndsbeslut för att kunna få flytta. ”Ja, om vi inte hade kunnat få bo tillsammans, hade han

nog kunnat ta det som att det var jag som inte ville, han hade nog inte kunnat tänka så att det är de som bestämmer, inte jag. (Kajsa)”

För andra fanns fortfarande hoppet om att en dag kunna få fortsätta att leva ett liv tillsammans. Det handlade för många om att ha lovat varandra, tills döden skiljer oss åt. Trots den hopplöshet Manne beskrev, fanns hoppet fortfarande levande.

Jag tror det finns aktiviteter, men jag vet inte så noga än, känns fortfarande så nytt allting. Jag vet inte så mycket alls än, det enda jag vet att när jag blir skrutrigare än vad jag är nu, då vill jag bo med henne, det har jag lovat henne, jag har lovat henne att hon inte ska behöva vara ensam, och det ska jag hålla. (Manne)

Även om det för flera informanter är och har varit en jobbig tid i deras liv, behöll alla kontakten med sin partner genom regelbundna besök. För flera kom partners hälsa eller välbefinnande att påverka deras hälsa och välbefinnande. ”Folk säger att jag borde vila mig, men jag vill veta att han har det bra och att han inte känner sig ensam. (Kristina)”

6 Analys

Analysen har växt fram genom resultatet av de intervjuer som presenterats i tidigare kapitel. I analysen har ambitionen varit att förhålla det empiriska materialet till studiens övergripande syfte och frågeställningar, den tidigare forskningen på området samt till det teoretiska ramverk som presenterats ovan.

6.1 Att separera från sin partner

Alla informanterna berördes djupt av att deras partner flyttade till ett särskilt boende. Detta visade sig bero på flera orsaker. Framför allt beskriver flera av informanterna att tiden vid separationen kännetecknades av en kamp för att kunna fortsätta leva tillsammans i den gemensamma bostaden. Pensionen innebär för många äldre att man kan skapa en djupare relation till sin partner (Cullberg 1992:104) antagligen då det är en ålder som för många innebär att man slutar jobba och på så vis även har mer tid för sin relation. Vid tiden då informanternas partner flyttade till ett särskilt boende, hade det gått ett par år sedan informanterna pensionerat sig, vilket kan ha inneburit att de kommit varandra närmare. Att pensioneringen för många par kommer att betyda att deras relation fördjupas tror jag med enkelhet kan glömmas bort. Men även detta gör det tydligt varför separationen berör informanterna djupt. Man bör ej heller glömma att alla de informanter som medverkat i studien har levt många år tillsammans även innan pensioneringen, vilket kommer att vara en bidragande orsak till att de berörs starkt. För vissa kanske pensioneringen inte bara innebär en djupare relation till sin partner, det kan även vara en tid i livet då hälsan successivt försämras. Det är således en tid i livet då stora förändringar sker. Det kan vara en av orsakerna till att pensioneringen kan innebära en utvecklingskris för vissa, vilket kännetecknas av de kriser som är en naturlig del i våra liv till skillnad från en traumatisk kris som kan drabba människor vid dödsfall eller vid skilsmässor (Cullberg 1992:15,117). Det som är gemensamt för flera av informanterna är att de beskriver känslor som kännetecknas av en psykisk kris vilket innebär att man befinner sig i en livssituation som ens tidigare erfarenheter inte kan förstå och/eller bemästra (ibid:15).

6.2 Det svåra beslutet

Lundh et.al. (2000) och Sandberg et.al. (2001) presenterade att äldre personer upplever en maktlöshet vid flytten, och förlorad kontroll över situationen. Något som även Manfred beskrev. Hans önskan var att de skulle se honom, då han skulle ha gjort allt för att göra sin partner frisk igen. Maktlöshet, förvirring och förlorad kontroll var känslor som flera av

informerarna beskrev, vilket är vanliga känslor vid övergivenhet (Cullberg 1992:114). Att känna sig maktlös kan skapa känslan av övergivenhet då upplevelsen kan bli att man inte känner sig sedd (Cullberg 1992:114). Kajsa och Manne beskrev även de hur svårt beslutet var att fatta. Kajsas upplevelser till skillnad från Mannes var att hon kunde fatta beslut om flytten tillsammans med sin partner. Även Kajsas och Manfreds upplevelser kom att skilja sig åt, då deras upplevelser kring mötet med äldreomsorgen blev olika. Här ser vi tydligt hur både upplevelsen av samhörighet och övergivenhet kan göra sig märkbar vid separationen, då upplevelserna kring fattandet av beslutet kunde leda till att vissa kände sig sedda utav sin omgivning och andra inte (Cullberg 1992: 114). Både män och kvinnor upplever att deras situation förenklas om de får mer kontroll över situationen genom att tillsammans planera exempelvis den vård som behövs (Ekvik 2006:40). För många män blir det enklare att förhålla sig till något mer konkret än bara känslor. Män deltar gärna i stora grupper då information skall ges. Kvinnor deltar däremot hellre i mindre grupper där de får chansen att skapa trygghet samt diskutera sin situation (ibid:40). Upplevelsen kring flytten och mötet med äldreomsorgen kommer påverka vilka känslor den äldre personen kommer att känna. Kanske skulle därför en tydligare struktur kring mötet med äldreomsorgen före, under och efter flytten, kunna bidra till att minska känslorna av övergivenhet hos de äldre personerna.

Beslutet var för många av informanterna mycket svårt att fatta detta då flera känslor var inblandade. Lundh et.al. (2000) och Sandberg et.al. (2001) presenterar i de studier som de genomfört att känslor av skuld var vanligt hos de äldre personer vars partner flyttat till ett särskilt boende. Känslorna av skuld och otillräcklighet uppstod vanligtvis då informanterna kände en frihet i samband med flytten (ibid). Orsaken till detta kan vara att människor vet vilka känslor vi förväntas känna när vi är tvungna att separera från en närstående. Det kan då kännas felaktigt att känna andra känslor. Känslorna av frihet kan ändå finnas där då det kan ha varit mycket psykiskt och fysiskt krävande att vårda sin partner i hemmet. I mötet med sorgen kan människor bli förvånade över att de känner just lättnad, vilket gör att det blir skamfyllt att berätta för andra (Ekvik 2006: 85). Upplevelsen är att flera av informanterna känner skuld över att deras partner flyttat vilket är ett vanligt uttrycksätt för självförkastelse (Cullberg 1992:113-114), så bland annat Karin, Malte och Kristina. De känner sig alla nöjda med det särskilda boende som deras partner nu bor på men har fortfarande en känsla av att de borde ha orkat mer. Skuldkänslor är känslor som även är vanliga vid självförkastelse (Cullberg 1992: 114). Kristina är en av informanterna som tydligt beskriver hur hon kämpat

för sin partner men ändå känner skuld. Kristina berättade att hon efter att ha vårdat sin sjuka partner i över elva år, utan hjälp från hemtjänst själv hamnade på sjukhus under en kortare period. Kristinas partner kom på grund av att hon blev sjuk att flytta till ett särskilt boende. Trots att Kristina känner att hon gjort allt hon kunnat, tror hon att hennes partner hade bott kvar i den gemensamma bostaden än idag om hon inte hamnat på sjukhus. Kristina är en av flera informanter som deltagit i studien, som utstrålar en kämpaglöd, för kärlekens skull. Men hon är även den, precis så som Malte, som anklagar sig själv för att hennes partner blivit tvungen att flytta till ett särskilt boende. Både Kristina och Malte offerar sig för sin partner. Att offra saker för sin partner var även något som Martin et.al. (2008) beskriver att flera utav de äldre personerna som medverkat i deras studie upplevde att separationen inneburit, något som de inte ångrade, utan istället upplevde som en länk tillbaka till deras gemensamma liv. Flera av informanterna i den studie jag genomfört kom därför att pendla mellan självkänsla och självförkastelse. Här blir Cullbergs (1992) motsatspar en hjälp att se att kriser kan innebära en variation av känslor.

Det var för flera av informanterna utomstående personer som tog upp möjligheterna att flytta till ett särskilt boende, bland annat för Kristina och Kajsa. Detta är något som Lundh et.al. (2000) och Sandberg et.al. (2001) visade var vanligt även i deras studier. Kanske kan detta återknytas till det historiska idealet, där det är kvinnan som skall sköta hem och hushåll. Det kan även vara en bidragande orsak till att kvinnorna i studien inte släpper in hjälp och låter andra nämna möjligheterna kring en flytt. En orsak kan även vara att vi påverkas av den traditionella bild vi har av mannen respektive kvinnan vilket kan påverka att vi inte erbjuder kvinnor hjälp i samma utsträckning som männen. Detta ökar även komplexiteten, då dessa kvinnor kanske glöms bort då de själva anser att de måste sköta allt trots att de kanske inte varken orkar fysiskt eller psykiskt. Men å andra sidan kan det vara så att kvinnorna har ett behov att samtala och bearbeta det som hänt tillsammans med familj och vänner (Ekvik 2006: 39-43), vilket skiljer dem från männens behov. Även detta kan vara orsak till att det i studien var kvinnor som tog hjälp av anhöriga eller utomstående för att fatta beslutet.

6.3 Giftna män sår, om att behålla relationen till sin partner

Till skillnad från Martin et.al. (2008) studie, var det endast männen som deltog i den aktuella studien som upplevde att deras relation till deras partner förändrats. Kvinnorna i studien uttryckte att deras relation var densamma men att livet hade förändrats mycket. Karin är den enda av informanterna som beskriver att hon och hennes partner ibland frågat sig: varför

händer detta just oss? Detta är ett vanligt uttryckssätt för upplevelsen av meningslöshet (Cullberg 1992:114-115). Karin beskriver att trots det att hennes partner insjuknade tidigt i livet, är hon glad att de fortfarande har samma relation till varandra som de alltid har haft. Trots att det inte är fler än Karin som beskriver att de ställt sig den frågan är det flera av informanterna som uttrycker en önskan om att få vrida tillbaka klockan, till tiden före flytten. Det kan bero på att man inte vill beskriva att relationen till sin partner har förändrats, för att man inte orkar med fler förändringar. På så vis kan det kanske även vara ett skydd mot känslan av övergivenhet. Att behålla den trygga basen i livet motverkar kaos och meningslöshet, vilket kan göra att människor känner att situationen blir mer hanterbar. Så trots att Karin ger uttryck för känslan av meningslöshet finns det även känslan att hon har en trygg bas vilket är ett kännetecken för meningsupplevelse (ibid: 114-115) i och med att hon känner att relationen till hennes make inte har förändrats.

En förklaring till att männen, till skillnad från kvinnorna, beskrev att deras relation förändrats kan vara att de tre män som deltog i studien hade hjälp från hemtjänst, medan ingen av de tre kvinnorna hade det. Kanske förändras relationen när vi är tvungna att släppa in utomstående människor i vår personliga privata sfär. Det kan även kopplas till de föreställningar kring vilken roll mannen och kvinnan har. Männen beskrivs i mötet med sorg ofta inta positionen som hjälpsökande och problemlösande (Ekvik: 2006: 39-43). En tanke väcks då om kvinnan är problemlösande och hjälpsökande i sitt naturliga vardagliga tillstånd eller om även hon intar en hjälpsökande problemlösande ansats vid sorg, något som Ekvik (2006) inte nämner. Här tror jag snarare att det handlar om att den i paret, vare sig det är en man eller en kvinna som inte är i behov av att flytta till ett särskilt boende, måste inta en hjälpsökande problemlösande roll då situationen kräver detta. De tre kvinnorna som deltog i studien hade alla vårdat sina (på grund av deras sjukdomstillstånd) mycket omsorgskrävande partners, utan hjälp från hemtjänst. Kanske handlar det om att släppa taget, och nu när de redan behövt släppa taget och deras partner flyttat till ett särskilt boende, vill de kanske hålla kvar vid att relationen är som den tidigare varit. Vilket kan förklaras med den objektsförlust man kan känna då någon som haft en väsentlig funktion i sitt liv försvinner vilket kan aktualiseras vid känslan av övergivenhet (Cullberg 1992: 114). Men kanske finns det även en grundläggande uppfattning från samhället om att kvinnor borde orka ta hand om hem och omvårdnad i större utsträckning än männen. Kristina är en av de kvinnor som exemplifierar detta väl då hon är en av de informanter som beskrev att hon sedan hennes partner flyttat fortfarande besöker honom varje

dag och sköter hans omvårdnad. Även detta är något som Martin et.al. (2008) fann vanligt i sin studie. Kristina kom att besöka sin partner varje dag och upplevde en tillfredsställelse med besöken. Jag ställer mig dock frågan om Kristina hade kunnat berätta att hon tyckte att det var mycket arbetsamt att besöka sin partner varje dag eller om hon beskriver besöken som endast tillfredsställande då hon inte vill baktala honom. Samtidigt förstår jag henne, och egentligen behöver det inte finnas någon förklaring till besöken, men en tanke väcks dock inom mig att det finns en ytterligare dimension och fler känslor inblandade. Alla informanter kom att behålla kontakten med sina respektive partners, detta då de upplevde att deras välbefinnande påverkade deras eget välbefinnande.

6.4 Att bli mer eller mindre ensam

Ensamheten är det genomgående temat vid alla intervjuer och flera av informanterna kunde tydligt beskriva den ensamhet och det tomrum de upplevde sedan deras partner flyttat till ett särskilt boende. Vid en kris kan människor känna känslan av samhörighet eller övergivenhet (Cullberg 1992: 114). Vad som orsakar att människor känner antingen samhörighet eller övergivenhet är bland annat känslan att vara eller inte vara sedd. Därför kan människor som ingår i flera sammanhang känna känslan av övergivenhet samtidigt som en människa kan leva ensam men ändå känna samhörighet (ibid:114). Det var något som även Martin et.al. presenterade i sin studie från 2008 då de visade att äldre personer som genomgått en separation från sin partner upplevde ensamhet och isolering. Informanterna som medverkade i den aktuella studien hade alla någon form av social samvaro, för vissa var det barnen, andra fritisaktiviteter eller vänner. Trots detta beskrev alla informanter att de upplevde ensamhet sedan deras partner flyttat till ett särskilt boende, vilket tydligt visar att människor trots samvaro med andra kan känna sig övergivna.

Manfred beskrev att han kände sig förändrad, att han inte kände igen sig själv då han gråtit, något han menade att han var tvungen att hantera på egen hand. Att dölja sina känslor var något som även Lundh et.al. (2000) och Sandberg et.al. (2001) uppmärksammade var vanligt i deras studie. Mäns och kvinnors sätt att sörja har under historien kantats av uppfattningar om att kvinnan är mer känslomässig och har ett större behov av att tala än vad män har (Ekvik 2006: 11-12, 44). Männens har istället framhävts som mer känslolokala (ibid:11-12). Motsatsparet självkänsla/självförkastelse handlar om människans upplevelse av sitt eget värde och hur han eller hon upplever att de förverkligar sina inre mål. Karin beskrev att hon har haft svårt att få nya vänner sedan hennes partner flyttat till ett särskilt boende. Karin ställer sig

frågan om hon är värd att vara ensam på grund av utseende och/eller personlighet. Karin beskrev öppet den stora ensamheten som drabbat henne och hur hon saknat emotionellt stöd för att hantera det som hänt. Avsaknaden av emotionellt stöd var något som även Lundh et.al. (2000) och Sandberg et. al. (2001) uppmärksammade. Bristen på emotionellt stöd kan öka känslan av övergivenhet, då man kan uppleva det som att ens känslor inte uppmärksammas av andra. Kanske kan Manfreds beskrivning av att känslorna som han upplevde var något han själv var tvungen att hantera på egen hand och Karins behov av emotionellt stöd vara ett uttryck för att män och kvinnor sörjer olika. Män och kvinnor har olika behov av att ha människor runt sig då sorgen möter dem (Ekvik 2006: 40). Män vill oftast vara mer ensamma i sin sorg och känner vanligtvis inte ett lika stort behov av djupa samtal med andra kring det som har hänt. Kvinnorna däremot beskrivs ofta ha ett behov av att samtala med andra och ha andra människor nära (ibid: 40). Jag anser dock att i den aktuella studien uttrycker både män och kvinnor sina känslor och har ett behov av att tala med andra människor om det som har hänt. Detta då även om männen säger att de inte vill sörja öppet så beskriver de tydligt den sorg som drabbat dem då deras partner flyttat till ett särskilt boende. Därför kan man ifrågasätta om det verkligen är vår könstillhörighet som avgör våra behov i möte med sorg. Skillnader som jag kan se, finns i männen respektive kvinnornas uttryckssätt, där jag tror att våra könsroller många gånger begränsar oss i hur vi bör agera. Förväntningarna på hur kvinnor respektive män bör vara kommer även påverka hur män och kvinnor sörjer (Ekvik 2006:18-29), något som framkommit under studiens gång. Här speglas tydligt hur den traditionella bilden av hur kvinnor och män bör vara visar sig även då vi upplever sorg. Studien visar även att det finns män och kvinnor som avviker från normen, trots att det många gånger är svårt. Sorgen och ensamheten kommer att drabba oss olika och vi kommer även att hantera den på olika sätt vilket flera orsaker kommer att vara bidragande till, vilket jag anser att berättelserna som informanterna i den denna studie delgivit vittnar om.

6.5 Frihet kopplat till separationen

Trots att många informanter beskrivit känslor av ensamhet och tomhet, kom informanterna även att finna händelser i livet som gjorde det värt att leva. Det fanns trots sorgen strimor av hopp och glädje. Känslan av meningsupplevelse eller meningslöshet är upplevelsen av att man lever i en värld med sammanhang och mening (Cullberg 1992: 114-115). Känslan är att alla informanterna funnit livets små och stora glädjeämnen trots separationen från sin partner. För vissa, som exempelvis för Malte är det barnen som ger honom glädjen tillbaka. Malte ville,

vid tiden då hans partner flyttade, inte flytta med. Han beskriver att han ville fortsätta att leva samtidigt som han sörjde djupt att hans partner inte kunde vara en del i det livet. Malte är en av de informanterna som exemplifierar komplexiteten kring problemet. För även om han ville sin partner väl och älskade henne ville han då hon flyttade till ett särskilt boende inte flytta med. Han upplevde det som att han hade ett liv som han ville fortsätta leva och mål som han ännu inte uppfyllt. Malte tydliggör att han känner självkänsla, han ser sitt eget värde (Cullberg 1992:114-115).

På olika sätt blev livet, trots flytten, meningsfullt för informanterna. Kajsa och Kristina har lärt sig att leva med den förändringen som separationen inneburit, vilket är ett sätt att känna känslan av meningsupplevelse (Cullberg 1992: 114-115). För Kajsa och Kristina har fritiden förändrats sedan deras partners flyttade till ett särskilt boende. För Kajsa, innebar flytten en möjlighet att återuppta fritidsaktiviteter, som hon själv njuter av att få utföra. För flera av informanterna var olika aktiviteter som de olika särskilda boendena anordnade mindre betydelsefulla, det var istället tryggheten som var det viktiga. För Kristina däremot, blev de gemensamma aktiviteterna på makens boende, ett sätt att finna glädjeämnen i livet.

De män som deltog i studien umgicks alla i större gemenskaper och de flesta hade alltid varit samma gamla gäng. Det mest karaktäristiska för kvinnorna var att de hade vänner, men ägnade sig åt sina fritidsaktiviteter ensamma, vilket var något som både Karin och Kajsa beskrev då de ägnade sig åt aktiviteter så som vävning, tidningsläsning och TV-tittande något som de utförde ensamma.

Martin et.al. (2008) menar att de äldre personer vars partner flyttat till ett särskilt boende upplevde social isolering. Något som inte stämmer helt överens med den studie som jag genomfört där bland annat Malte var en av de som upplever att han har större umgänge nu än tidigare. Malte beskrev det som ett sätt att få dagarna att gå för att fortsätta leva. Malte, hittade på så vis ett sätt att finna meningsupplevelse i livet trots den svåra tiden han genomgått efter hans partners flytt. Studien visar att separationen inte enbart framkallar känslor som självförkastelse, övergivenhet och meningslöshet. Även då beslutet många gånger var svårt att fatta, fanns flera känslor iblandade. Detta gör även att det inte går att generalisera att alla äldre upplever separationen från sin partner som enbart något negativt.

6.6 Det betydelsefulla hemmet

För alla informanter som deltog i studien hade hemmet en stor betydelse i deras liv. Hemmet var för många kopplat med ett flertal känslor. Därför kom även det särskilda boende som deras partner nu bor på vara betydelsefullt. Det är för många av informanterna viktigt att deras partner får god omvårdnad samt att det särskilda boendet ligger nära beläget deras egna bostad. Vilket är något som Keilman och Christiansen (2010) visar i sin studie där de presenterar att äldres personers levnadsförhållande kom att påverka deras psykiska och fysiska mående. Kristina och Kajsa beskriver att de upplever det som underlättande att deras partner trivs på det särskilda boende som de bor på, vilket kan göra att de kan åka därifrån och veta att de har det bra. Kajsa och Kristina utstrålar här en självkänsla, trots separationen kan de känna trygghet i att deras partner har det bra, vilket påverkar att de känner sig trygga. Detta främjar även känslan av meningsupplevelse, att livet består av ständiga förändringar som man klarar av att bemästra (Cullberg 1992: 114-115). Flera av informanterna berättade under intervjun att de då deras partner blev beviljad ett särskilt boende, passade de på att flytta till en mindre bostad, vilket många gånger var deras barns initiativ. För många blev partnerns flytt ett avslut för deras gemensamma liv i den gemensamma bostaden.

Harrefors et.al. (2009) visar att många äldre personer har en önskan om att få bo tillsammans i sin gemensamma bostad så länge som möjligt, men då deras omsorgsbehov blir större, önskar de att deras partner blir befriad från att sköta deras omsorg. Alla informanterna beskrev på ett eller annat sätt, hemmets betydelse i deras liv. Harrefors et.al. (2009) talar om att hemmet för många äldre personer är en plats där de vill bevara sin relation. Om deras omvårdnadsbehov ökade önskade de få flytta till ett särskilt boende, för att bevara hemmet som en plats som ej hade lika stark koppling till sjukdom och omvårdnad. Här ser man tydligt med hjälp av Cullbergs (1992) motsatspar hur de äldre personer som varit tvungna att separera från sin partner kan känna självkänsla över det beslut de fattat gällande att någon annan tar över partnerns vård och omsorg genom att de ser sitt eget värde och upplever att de förverkligar sina inre mål (ibid: 113-114). Beslutet resulterar i känslan av meningsupplevelse och hemmet blir en trygg bas bortom vård och sjukdom.

Det framkom genom informanternas berättelser att krisen över att ha separerat från sin partner inte enbart kom att hamna på en känslomässig nivå, då flytten för flera av informanterna även kom att innebära att deras praktiska göromål förändrades. För de män som deltog i studien kom till exempel deras sysslor kopplade till hem och hushåll att ändras. För vissa var det en

helt ny vardag som de blev tvungna att lära sig leva i då deras partner flyttade. Informanterna har inte samma inställning till genus och jämlikhet som många unga har i dagens samhälle. Manfred, Malte, Manne är alla tre män som innan deras partners blev sjuka inte ägnat sig åt sysslor kopplade till hem och hushåll. Detta beskrev även Kristina, Karin, och Kajsa då de illustrerar den traditionella bilden av hur kvinnan står vid spisen. Den traditionella uppdelningen tros även styra hur de uttrycker den sorg som de genomgår eller har genomgått. Ingen av de tre kvinnorna som deltog i studien hade hjälp från hemtjänst under tiden då deras partner levde i deras gemensamma bostad. Kristina berättade att det blev som att få ett barn på nytt när hennes partner blev sjuk och då hon är utbildad barnsjuksköterska var hon van vid att vårda andra. Även då Kristina beskrev att hon var van vid att vårda väcker det funderingar kring hur det känns när relationen till ens partner blir som att vårda ett barn och om hon upplevde att hon vid intervjun hade kunnat berätta att hon tyckte det var väldigt arbetsamt. Bland männen hade de alla tre hjälp från hemtjänsten. Traditionellt sett har det varit givet att kvinnan sköter hushållet, vilket här kom till uttryck i det att jag tycker mig kunna se en tydlig skillnad mellan männen och kvinnornas uppgifter kopplat till så väl hem som omvårdnad av sin partner. En orsak till detta kan vara att vi har en bild av att män behöver mer stöd i uppgifter gällande hem och omvårdnad än kvinnor, vilket leder till att det i denna studie är vanligare att männen har hjälp från hemtjänst än kvinnorna.

6.7 Att fortsatta leva

Separationen innebar för alla äldre personer som medverkat i studien en stor förändring men även en kamp. Kampen att först behålla sin partner i den gemensamma bostaden, för att bevara relationen samt ställa upp för den personen man delat sitt liv med. Detta är något som Keilman och Christiansen (2010) visar i sin studie då äldre personer som lever tillsammans med en partner bor hemma i den ordinära bostaden längre än vad äldre personer som lever ensamma gör. Men separationen kom även att innebära en kamp om att bibehålla den relation man tidigare haft samt att vänja sig vid och bemästra de förändringar som separationen inneburit, vilket kännetecknar meningsupplevelse (Cullberg 1992:114-115). Alla informanter som deltog i studien hade en mer eller mindre aktiv relation till sina barn. Denna relation kom att visa sig vara en god hjälp vid separationen från sin partner. Genom informanternas berättelser kunde man förstå, vilken positiv inverkan deras familj hade för att de skulle hitta glädjämnen i livet. För flera av informanterna kom barnen och deras fortsatta relation till sin partner, göra så att de kände samhörighet, men det var även något som bidrog till

meningsupplevelse. Det var även många gånger barnen som tagit upp möjligheten om en flytt till ett särskilt boende. Barnen var även den drivande faktorn gällande att den i paret som inte var i behov av ett särskilt boende skulle flytta till en mindre bostad. Endast en informant beskrev att familjerelationerna hade förändrats då han beskrev att det inte var samma sak längre att fira stora högtider.

Informanterna som deltog i studien utstrålade ett växelspel mellan hopp och förtvivlan, vad gäller deras möjligheter att kunna fortsätta sina liv tillsammans med sin partner. Både Manne och Malte beskriver att det är för dem en stor sorg att deras partner inte kan fortsätta att dela livet tillsammans med dem. Samtidigt uttryckte Manne ett löfte han gett sin partner, att inte lämna henne ensam, något han bestämt sig för att hålla. Som jag tidigare nämnt har det visats att äldre män ofta antar rollen som hjälpande och problemlösande i möte med sorg och sjukdom (Ekvik 2006:39-43). Känslor som är vanliga hos den äldre mannen är en oro över hur partnern skall klara sig (ibid:39-43). Känslorna som pendlar mellan hopp och förtvivlan som både Manne och Malte så tydligt beskriver kanske grundar sig i att de har förlorat den rollen som de kände sig trygga i. När situationen sedan kom att falla utanför deras makt, blev känslorna många och svåra att sortera. Här får Ekviks (2006) teori stöd i Manne och Maltes berättelser, även om jag som jag tidigare påpekat, tror att både män och kvinnor intar denna roll i mötet med kris och sorg. Alla informanter som deltog i studien hade en önskan om att någon gång få fortsätta att leva sitt liv tillsammans, vilket gjorde att flera utav informanterna utstrålade ett hopp om framtiden. Studien visar därmed att äldre personer som varit tvungna att separera från sin partner upplever både meningsupplevelse och meningslöshet, men att det för de allra flesta mynnade ut i meningsupplevelse. Å ena sidan fanns det saker som förbättrats efter att deras partner flyttat till ett särskilt boende, å andra sidan fanns en självanklagelse över att inte ha gjort tillräckligt. Självkänslan kom därför att exemplifieras då informanterna trots flytten hittade vägar för att fortsätta leva, och steg för steg uppnå nya mål. Nya mål som kunde innebära att utöka sin bekantskapskrets eller få nya alternativt återuppta gamla fritidsintressen. Detta kom att göra så att informanterna i studien upplevde att övergivenheten utbyttes mot känslan av samhörighet.

7 Diskussion och slutsatser

I detta kapitel förs en diskussion kring det resultat som studien visat. Här återkopplas hur studiens syfte samt frågeställningar har uppnåtts och besvarats. Kapitlet avslutas med de slutsatser som gjorts efter att studien har genomförts.

7.1 Diskussion

Som presenterats i denna uppsats har den aktuella studien visat att äldre personer påverkas på flera sätt av att deras partner flyttade till ett särskilt boende. Separationen från deras partner ledde till känslor av ensamhet och skuld men även en lättnad. Alla informanter som deltog i studien hade en önskan om att någon gång få fortsätta att leva sitt liv tillsammans med sin partner. Det har för många varit en kamp att behålla sin partner i hemmet. Många hade kämpat med lite eller ingen hjälp i form av hemtjänst. För fler blev det svårt att själva ta upp flytten till ett särskilt boende som en alternativ lösning, de lät istället anhöriga eller yrkesverksamma som de kommit i kontakt med föra frågan på tal. Tiden efter flytten kom för många av informanterna i studien att bli arbetsam då det handlade om att behålla samma relation med sin partner, ta hand om hem och hushåll ensam och arbeta med de känslor de själva hade gällande separationen. Allt på samma gång. Det visade sig dock att alla informanter på olika sätt hittade livets små och stora glädjeämnen. Detta kom att leda till att separationen inte enbart kom att präglas av negativa förändringar i deras liv. Ingen av informanterna hade fått någon form av professionellt emotionellt stöd då deras partner flyttade. För flera var intervjun det första tillfället då någon frågat om deras upplevelse kring flytten.

Kvinnornas och männens sorg visade sig till viss del skilja sig åt. Framför allt verkar de olika sätten att sörja på härröra från de olika förväntningar som finns på hur män och kvinnor skall sörja. Detta framkom bland annat på ett tydligt sätt när Manfreds och Karins berättelser jämfördes. Manfred beskrev att känslorna av den sorg han kände var något som han själv var tvungen att hantera, medan Karin öppet beskrev att hon önskade emotionellt stöd. Det blir mycket tydligt att de speglar den traditionella bild vi har gällande den känslomässiga kvinnan och den känslolulle mannen (Ekvik 2006: 11-12,44). Men under intervjun, var deras

berättelser könlösa¹ vid flera tillfällen, inte för att deras upplevelser inte var individuella, utan för normen av mannen och kvinnan försvann i sorgen att de behövt separera från sin partner.

Alla informanterna hade en önskan om att någon gång få fortsätta att leva sitt liv tillsammans med sin partner. Trots att många av informanterna var nöjda med det boende som deras partner nu bodde på, fanns en längtan att en dag återigen kunna få bo tillsammans. Denna längtan blev för många en bidragande faktor till att situationen blev hanterbar efter att deras partner flyttat till ett särskilt boende. I det inledande skedet av denna studie hade jag en hypotes om att exempelvis gemensamma måltider eller möjlighet att sova över på det boende som deras partner nu bor på var en viktig faktor för att underlätta situationen vid flytten. Detta visade sig inte stämma. Situationen för flera av informanterna underlättades istället genom en aktivare fritid eller god gemenskap med familj och vänner samt ett hopp om att en dag kunna fortsätta sitt liv tillsammans.

Studiens syfte har uppnåtts genom att den visar på vad det kan innebära för äldre personer att separera från sin partner på grund av att han eller hon blivit beviljad ett särskilt boende. Den har även visat på faktorer som bidrar till att äldre personer upplever att separationen från sin partner blir hanterbar. Studien visar även på hur mäns och kvinnors sätt att sörja till viss del skiljer sig åt i samband med en separation från sin partner.

Genom studiens gång har jag gjort ställningstaganden och valt perspektiv för att matcha syfte samt frågeställningar. Anledningen till detta var att begränsa studien och förhålla den till tidsaspekten som jag varit bunden av. Detta har naturligtvis även påverkat studiens resultat. Det hade exempelvis varit mycket intressant att använda ett rollteoretiskt ramverk för att analysera studien, och då självklart anpassa syfte och frågeställningar till detta. Det hade även varit mycket intressant att observera hembesök och vårdplaneringar där beslut fattas om att en ansökan om ett särskilt boende skall tas upp. På så vis hade jag på ett enklare sätt kunnat fånga hela processen. Så här i efterhand dyker det även upp idéer kring ytterligare frågor som jag hade velat ställa under intervjuerna för att tydliggöra och konkretisera. Jag hoppas att jag i framtiden får möjlighet att följa upp dessa trådar och spår.

¹ Upplevelsen var att när informanterna berördes starkt kunde de lämna svar som inte var vad som förväntades utifrån deras könstillhörighet.

Under studiens gång har jag blivit allt mer intresserad för de äldre personer vars partner flyttat till ett särskilt boende. Medan jag genomfört studien har media flera gånger rapporterat om denna målgrupp. Därför tror jag att ämnet i framtiden kommer att behöva undersökas närmare genom forskning och politiska debatter, detta bland annat eftersom regeringens utvecklingsplan (2005/06: 115) visar att gruppen äldre blir allt större. Jag valde att i studien fokusera på äldre personers upplevelser, men det hade för vidare forskning även varit mycket intressant att dels intervjuar ett större antal äldre personer men även att intervjuar yrkesverksamma inom äldreomsorgen för att bredda kunskapen ytterligare.

7.2 Slutsatser

Syftet med denna studie har varit att studera hur äldre personer påverkas av och vad de upplever kan underlätta deras situation då deras partner blir beviljad ett särskilt boende. Fokus har riktats mot brukarperspektiv med intresse för genuskillnader vid sorg i samband med separation. Studien har baserats på en kvalitativ metod genom kvalitativa, semistrukturerade intervjuer. Sex intervjuer har genomförts med äldre personer vars partner flyttat till ett särskilt boende. Informanterna som deltog i studien var mellan 72- 88 år gamla och hade levt tillsammans med sin partner mellan 63-72 år. Hur länge den ena i paret hade bott på ett särskilt boende varierade från ett till tio år. Fem aktuella studier inom området har applicerats och Johan Cullbergs teori om kris och utveckling samt Steinar Ekviks teori om män och kvinnors sorg, har fungerat som teoretiskt ramverk. Resultatet visade att alla informanter berördes djupt av att deras partner flyttat till ett särskilt boende. Separationen innebar flera känslor som bland annat ensamhet, skuld och lättnad. Kvinnorna och männens sorg kom till viss del att skilja sig åt, vilket kan bero på de förväntningar som finns på hur män och kvinnor skall sörja. Men även då alla människor har olika behov då sorgen möter oss. Det som visade sig göra situationen hanterbar vid separationen var en aktiv fritid med familj, vänner och fritidsaktiviteter samt hoppet om att en dag kunna få fortsätta sitt liv tillsammans med sin partner. Så för att återgå till problemet anser jag att studien visar att det finns ett behov av att öka stödet för de äldre som behövt separera från sin partner. Detta då det har visat sig finnas en större komplexitet kring separationen än att enbart erbjuda de bägge äldre en plats på samma särskilda boende, vilket gör att parbogarantin som idag finns inte alltid räcker till. Detta då det enligt mig främst handlar om att ge de äldre personerna som behöver eller behövt separera från sin partner rätten att själva bestämma när det inte längre går att fortsätta leva

tillsammans. För att det ska finnas en möjlighet att leva tillsammans tills döden och inte äldreomsorgen skiljer de äldre åt.

Referenslista

- Alvesson, M och Deetz, S (2000) *Kritisk samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur
- Cullberg, J (1992) *Kris och utveckling: en psykodynamisk och socialpsykiatrisk studie*
Stockholm: Natur och Kultur AB
- Dagens Nyheter. (2009) "Äldre par måste garanteras den sista tiden tillsammans."
(elektronisk), <<http://www.dn.se/opinion/debatt/aldre-par-maste-garanteras-den-sista-tiden-tillsammans-1.997150>> (2010-02-09)
- Denscombe, M. (2009) *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur
- Drugge, U. (2007) *Krisbiografier: urfattiga och mindre fattiga förr*. Malmö: Bokbox förlag
- Ekvik, S. (2006) *Ta det som en man: när män och kvinnor sörjer olika*. Oslo: Verbum
- Harrefors, C., Sävenstedt, S. och Axelsson, K. (2009) "Elderly people's perceptions of how they want to be cared for: an interview study with healthy elderly couples in Northern Sweden." *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 23, 2, 353-360.
- Holme, I. M. och Solvang, B. K. (1997) *Forskningsmetodik: om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur
- Jacobsson, K. (2008) "Den svårfångade kvaliteten". I Sjöberg, K. och Wästerfors, D. (RED): *Uppdrag: Forskning. Konsten att genomföra kvalitativa studier*. Malmö: Författarna och Liber AB
- Kielman, N., Christiansen, S. (2010). "Norwegian elderly less likely to live alone in the future." *European Journal of Population*, 36(1), 47-72.
- Kvale, S. (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Lundh, U., Sandberg, J. och Nolan, M. R. (2000). "'I don't have any other choice': Spouses' experiences of placing a partner in a care home for older people in Sweden." *Journal of Advanced Nursing*, 32, 5, 1178-1186.

Martin, L., Baldwin, M. och Bean, M. (2008) "An exploration of spousal separation and adaptation to long-term disability: six elderly couples engaged in a horticultural programme." *Occupational Therapy International*, 15, 1, 45-55.

Regeringens Proposition 2005/06:115. *Nationell utvecklingsplan för vård och omsorg om äldre*. Stockholm: Socialdepartementet.

Robson, C. (2002) *Real World Research: a resource for social scientists and practitioner-researchers*. Oxford: Blackwell Publishing

Sandberg, J., Lundh, U. och Nolan, M. R. (2001). "Placing a spouse in a care home: The importance of keeping." *Journal of Clinical Nursing*, 10,3, 406-416.

SFS 2001:453. Socialtjänstlagen. *Sveriges Lagar* (2007) Stockholm: Thomson Fakta AB

Socialstyrelsen. *Parbogaranti – precisering av skälig levnadsnivå i socialtjänstförordningen(2001:937) avseende särskilda boendeformer för äldre*. (elektronisk), <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/9366/2006-1-12_2006112.pdf> (2010-02-08)

Sydöstran. (2009) "Makar skiljs åt efter 72 år." (elektronisk), <<http://www.sydostran.se/index.75990-2-1.html>> (2010-02-08)

Trost, J. (1997) *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. (elektronisk), <http://www.vr.se/download/18.7f7bb63a11eb5b697f3800012802/forskningsetiska_principer_tf_2002.pdf> (2010-03-30)

Bilaga 1

Intervjuguide

- **Bakgrund**

- Jag är man kvinna
- Jag är född 19...
- Jag och min partner har varit ett par sedan 19...
- Jag och min partner har levt tillsammans sedan 19...
- Min partner flyttade till ett särskilt boende 19... 20...

- **Vad innebär det för dig att din partner flyttade till ett särskilt boende?**

- Har du flyttat?
- Bor ni i samma stad/kommun/stadsdel?
- Har dina sysslor kopplade till hem och hushåll förändrats?

- **Hur har ditt liv förändrats sedan din partner flyttade till ett särskilt boende?**

- Ensamhet/Isolering
- Känner du att du har stöd i din partner?
- Ändrad relation till din partner
- Familj och vänner
- Ändrade familjerelationer
- Ensamhet/Isolering

- Fritidsaktiviteter
- Andra saker i livet som förändrats i positiv/negativ riktning

- Vad skulle underlätta/ha underlättat din situation då din partner flyttade till ett särskilt boende?
 - Att din partner bodde i samma stad/kommun/stadsdel på gång eller cykelavstånd?
 - Att det fanns gemensamma aktiviteter på det särskilda boendet?
 - Att det fanns besökslägenhet att låna/hyra i anslutning till boende eller i närheten?
 - Att det fanns möjlighet till gemensamma måltider?
 - Att det fanns möjlighet att garanteras en plats på ett särskilt boende i anslutning till partnerns särskilda boende?

- Avslut
 - Är det något du känner att du vill tillägga som inte kom med i intervjun?
 - Känns det okej för dig om jag ringer dig om jag skulle behöva komplettera några svar?